

ZSUZSA

1999 májusától volt a SZÍNHÁZ képszerkesztője, négy évvel később lettem az asszisztense ebben a munkakörben, azóta kilenc éven át minden hónapban két délelőttöt töltöttünk együtt a szorosán vett képszerkesztéssel. Ami nem azt jelentette, hogy csak ezen a két napon foglalkoztunk a fotókkal, ez nála elképzelhetetlen lett volna. Zsuzsa szisztematikusan készült minden új számra, nemcsak a megrendelhető vagy beszerezhető képek listáját állította össze jó előre, és nemcsak a készülő cikkek témáját akarta tudni, hanem magát az írást is minél előbb olvasni szeretete volna. A cikk karaktere – mondta – befolyásolja a fotók karakterét, számát, elhelyezését, neki azt mielőbb föl kell mérnie.

Az előadásokat is tökéletesen fölmérte, részint menet közben, mialatt fényképezte őket, részint előzetes tudásának és tapasztalatainak birtokában. Rengeteget tudott a színházról, mondhatnám, mindent tudott róla. Gyakran előre tudta, mielőtt látta volna, ami kritikusnál nem erény, de fényképésznél igen. Tudta, mi fog következni, hová kell helyezkedni, milyen szöveget kell használni, mikor kell kattintani. Nem kattintgatott eszeveszetten, mint a színházi *lesifotósok* – akik bizonyos számú kattintás után elhúznak a próbáról –, legtöbb profi pályatársánál is kevesebbet exponált: csak akkor, amikor kellett. Ez persze csak frázis, mert hogy tényleg *akkor* kellett-e, mindig utólag derül ki, de neki kivételes érzéke volt a pillanathoz, belülről értette a színházat, a szituációt, két (vagy több) ember kapcsolatát, a drámát.

Nemcsak fotózni tudott. Színházul is. Ahogy a szakmájában kevesen.

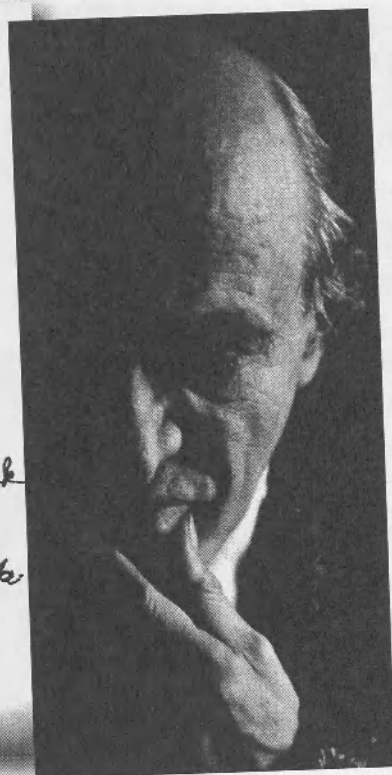
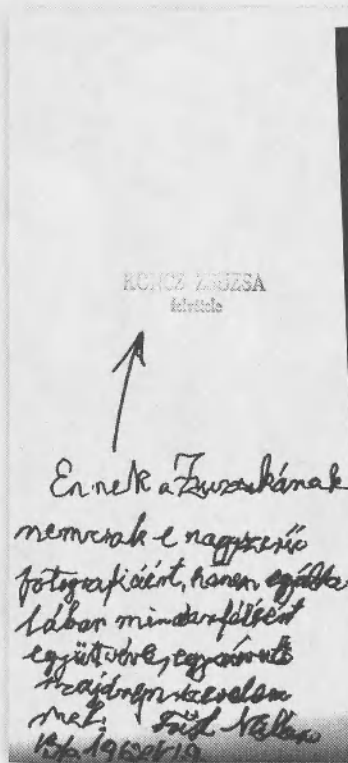
Nem mondhatom, hogy maximalista volt, mert kevés lenne. Maximalista az, aki mindenképp a maximumot akarja kihozni. Ő még erre is rátett, a jónál is jobbat

akart, a pontosabb, tartalmasabb, kifejezőbb képet, a lapban pedig a legalkalmasabb méretet, formátumot, elrendezést. Eleinte sokat harcolt azért, hogy több kép kerüljön be, és kevesebb legyen a szövegfolym. Meg kellett tanulnunk, hogy egy vizuális művészetről szóló szakmai folyóiratban a fotó egyenértékű a cikkel. Elretentő példaként mutogatta azokat a lapokat, amelyekben bélyeg méretű képeket biggyesztettek *akárhová* a tengernyi betű mellé. 2001 áprilisától, amikor a lap új arculatot kapott, fokozatosan valósította meg képszerkesztői elképzeléseit. Rendszeresen újított, friss ötletekkel állt elő. Minél több kompromisszumot kellett kötni, minél súlyosabb anyagi megszorítások sújtották a folyóiratot, annál többet ügyeskedett, hogy ez ne látszék a képanyagon. Játszott a méretezéssel, tördelési javaslatokkal állt elő, hol szalagszerű képsorozatot, hol új arányokat ajánlott a figyelmünkbe. Például megtanultam tőle, hogy ha egy anyagban van domináns kép, akkor a többivel már közelíthetünk a „bélyeghez”.

Bizonyos értelemben konzervatív volt, fekete-fehérben dolgozott – művészi előadásfotónak sokáig *csak* a fekete-fehér számított, és ma sem állítható, hogy ez az eszmény mindenestől a múlté –, a digitális fotózásra is kedvetlenül állt át, noha elismerte az előnyeit. De a felelőtlen kattintgatás, amelynek nincs más „ars poeticája”, mint az, hogy több száz exponálásból majd csak lesz egy-két használható, távol állt tőle. Néha, vendégjátékokon, amikor engedélyezték a fényképezést előadás közben, elnéztem, milyen nyugodtan ül a helyén, időnként a szeme elé emeli a gépet, és míg mások eszeveszett sortüzet nyitnak, ő kivárja a pillanatot. A publikációkból ítélve legtöbbször ő talált.

Konzervatív felfogása abban is megnyilvánult, hogy nem szerette, ha a fotós manipulálja az előadásokat. Másoktól begyűjtött fotókon utálta a divatos ferde nézetet, a tolakodó életlenséget, a fókuszálatlan, hangsúlytalan, üres képeket. De legfőképpen az unalmas előadásokat gyűlölte. Gunyoros megjegyzéseket tett, ha a színpadon asztal nyomakodott horizontálisan az előtérbe, és határozta meg a látványt. Elég gyakran előfordult, néha kacérkodtunk a gondolattal, hogy leadjuk, csokorba kötjük az összes „asztalos” képet a különböző bemutatókról. Nem tettük, inkább az előnyös arcát mutatuk a produkciónak, ami gyakran odáig ment, hogy borzalmas előadások sokkal jobbaknak mutatkoztak, mint amilyenek valójában voltak. Ez ismert szakmai dilemma: valódi vagy hamis képet kell mutatni egy előadás egészéről? Általában a legjobb képeket közöltük, csak nagyon ritkán használtuk a fotót kritikai céllal, amikor a sekélyesség, a gagyi vagy a dilettantizmus közveszélyes méreteket öltött. De ez is megtörtént.

Zsuzsa különben rendkívül tapintatos volt, rendre kirosztalta az előnytelenül fényképezett beállításokat, elsősorban ha színésznőkről volt szó. Nemcsak az interjúkhoz készített portrék esetében – gondosan válogatott, hogy mindenki a legjobban nézzen ki, ezért is találtam felháborítósnak, amikor valaki reklamált, mert nem mutattuk meg neki a róla készült, közölni szánt képeket –, hanem az előadásfotókon is. A torz vonásokat, grimaszokat, operaénekeseknél a tátott száját csak akkor tolerálta, ha egyértelműen a helyzetet, a szereplőt jellemezte, és nem sértette a személyiséget.

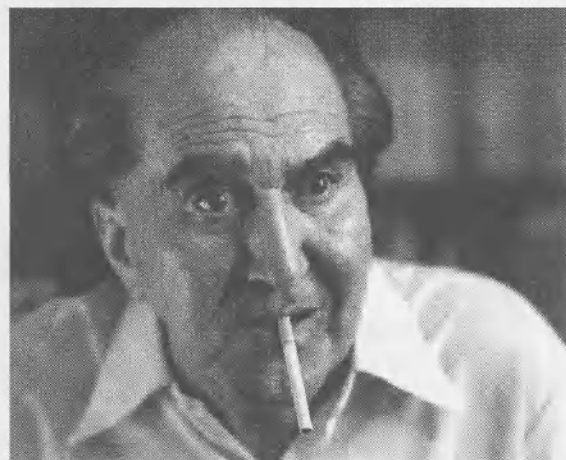
Nehéz volt vele vitatkozni, mert ragaszkodott az álláspontjához. Sok dologban egyetértettünk – például a magyar színházban gyakori fekete háttér és az amatőr alulvilágítás bírálatában –, de nem mindenben. Ő néha a legjobb rendezőknél is hiányolta a dinamikát, és a képek alapján érvelt amellett, hogy az illető nem térbel-látványban gondolkodik, hanem egymás mellé állított emberekben. Én ezt néha másképp láttam, de elismerem, hogy fotogenitás szempontjából időnként – nagyon-nagyon ritkán! – megbomlik a magyar színház-

ban kialakult rendezői-tervezői értékhierarchia. Viszont a Világszínház rovat külföldi képeinél nemegyszer együtt örültünk és szomorkodtunk. Örültünk, mert a képek egy részéről lerítt a különlegesség, az eredetiség, a vizuális fantázia, és szomorkodtunk, amiért ezeket az előadásokat nem láthatjuk, s mert nálunk nincsenek hasonlóak. Zsuzsát némileg kárpótolták a hazai balett- és táncszínházi produkciók, amelyeknek mintegy két évtizede páratlan szakértője lett. Ezekben megtalálta a dinamikus mozgás és a világítás együttes esztétikai élmé-

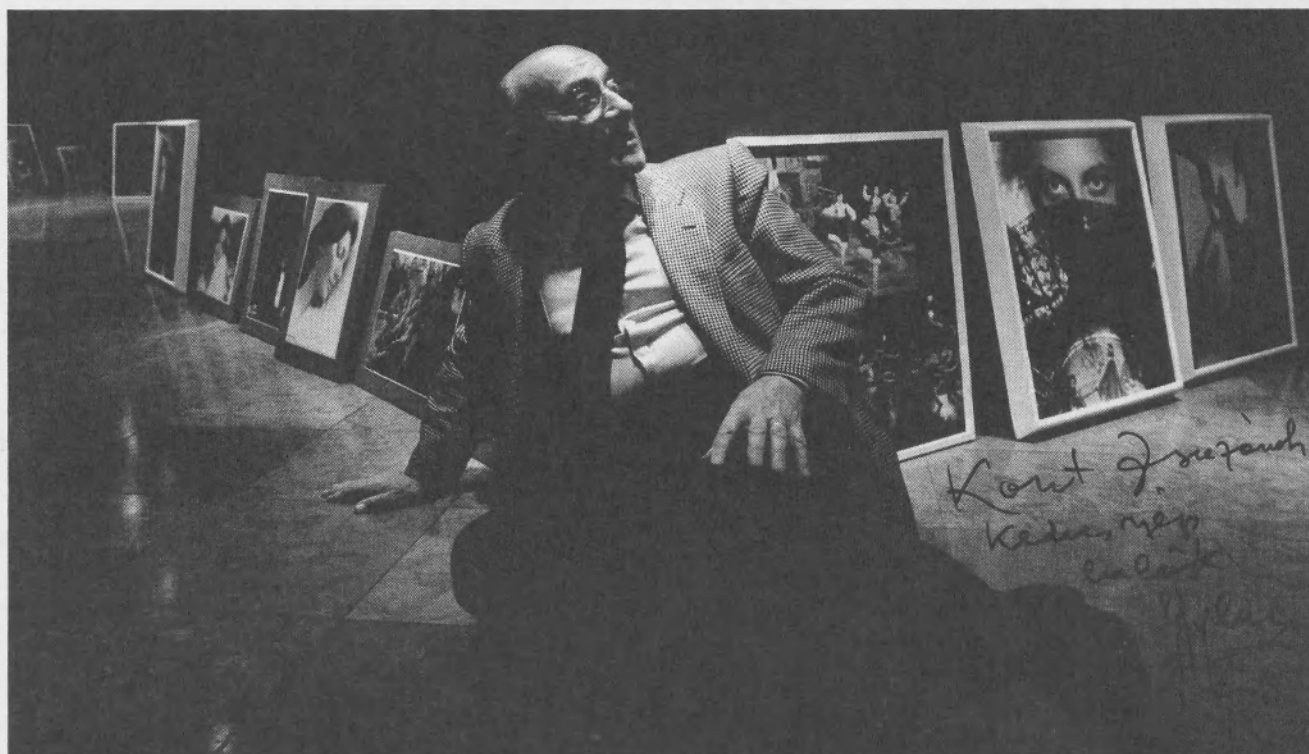
A Zsuzsa a kiválasztott leplekkel próbálja a megdöbbentést és a szemérmes-mendést. Csak nem mindig jöved 1982. 10. 13.

Budapest 1982. V. 7.

Della Kőrösi

ZSUZSANAK a legnagyobb örömmel, hálával, a leggyengédebb művészi és emberi kapcsolatban, KÖNYV, kacagó barátságban, nagyjóság megértését megcsempészni próbáltam 1982. T. 13. Szentiványi Miklós

nyét s a testi kifejezésben rejlő szépséget. Az utóbbi években bánatosan konstataulta a dömpingelőadások során a táncszakma elsőkélyesedését. (A táncfotók sokkal árulkodóbbak, mint a drámai előadásokról készültek, sokkal leleplezőbb bennük a produkció konvencionálisítása.)

Az értékeket illetően nem ismert tréfát, kérlelhetetlenül szelektálta a kifejezéstelen képeket, akkor is, ha a sajátjai voltak. Szenvedett, amikor – főleg vidéki előadásokról – nem sikerült használható fotót kapnia, szinte kényszeríteni kellett, hogy egyik-másikat leadjuk, mert *képtelen* kritika nem jelenhetett meg. (Talán csak egyszer-kétszer, amikor túlzott egójú intézmények fotózni nem engedtek, saját képet nem adtak, vagy amit adtak, az végképp vállalhatatlan volt, ilyenkor dafkeségből nem jelent meg előadásfotó.) Az egyik vidéki színház hivatalos fotódokumentátora egy időben amatőr fotós volt, Zsuzsa minden alkalommal fájdalmas arccal, „csukott szemmel” sorolta be az aktuális képet a leadandók közé. Ha tehetette, megkért egy megbízható fotóst, menjen már el, és készítse el azokat a képeket, amelyek közül *egyet* majd leadunk. Neki meg is csinálták. Nem mindenkitől kért, nem mindenkit ismert el, de sokakat patronált, és indított el a pályán.

Évről évre együtt csodálkoztunk azon, hogy néha a legigényesebb színházak is mennyire igénytelenek, amikor saját produkcióik megörökítéséről van szó. A vizualitás háttérbe szorulása, ami sokáig jellemezte a magyar színházat, és még ma sem tűnt el teljesen, kézzelfoghatóan nyert bizonyítást az előadásfotók kezelésében. Zsuzsának hosszú történetei voltak a fotóspróbák rendezetlenségéről, hevenyészettségeről, arrogáns rendezők – olykor a közhiedelem szerint legnevesebbek (a valóságban persze nem azok) – packázásairól és az előadások készületlenségi állapotáról pár nappal a bemutató előtt. Időnként fellépett bizonyos eljárások ellen, például amikor egyes színházakból a vérprofikat is ki akarták tiltani, mert – mint mondták – nem tudják ellenőrizni, „ki mindenki tódul be illetéktelenül kattog-

tatni a fotófőpróbákra”. Mivel tehetetlenek voltak a globális amatőrizmussal szemben, képviselőikkel egy kalap alá vették a kipróbált szakembereket. Nem hallgatott, konokul és keményen védte a szakmai érdeket.

Nehezen viselte a főként internetes oldalakon ömlesztve megjelenő „ingyenfotókat”, amelyek távolról sem mindig ütötték meg a mértéket. Ha szépen megkérték, a jó ügyek érdekében maga is adott *gratis* képeket a sajátjaiból, de mérhetetlenül felháborodott, amikor rájött egy-egy képlopásra. Ha rábukkant egy-egy engedélye nélkül közölt fotójára, nem hagyta annyiban, bizottsághoz fordult, perelt, és mindig nyert. Másrészt viszont hatalmas energiákat fordított arra, hogy legálisan szerezzen – külföldről – térítésmentes fotókat, kintartóan levelezett az illetékes intézményekkel, újra és újra írt a rendszeresen késlekedőknek, amíg célt nem ért. Aki nem gondolt bele, el sem tudja képzelni, mennyi erőfeszítésre és ügyeskedésre van szükség ahhoz, hogy egy folyóiratszám képanyaga összejöjjön a megcélzott színvonalon és a sorozatosan elvont támogatási összegek fojtogató kényszerében. Zsuzsa ennek is a művésze volt.

De mindenekelőtt a színházi fotózásnak. Ő maga nem szerette a „művészkedést”, *fotóriporternek* nevezte magát. Valójában alkotó volt, aki a saját eszközeivel reprodukálta a színházi előadást. Nem megfagyott pillanatokot hozott létre, hanem *élő* pillanatokot, amelyek mintegy felboncolták, részekre bontották, analizálták – átvilágították és egyben rögzítették – a műegész egyes stádiumait. Egy videofelvétel csak megismétli a produkciót, az ő képei újratereztették.

Messze nem kapta meg az őt megillető alkotói elismerést, a hozzá méltó díjakat, még a nevében is osztoznia kellett az utána születettel.

Nekem ő volt és ő marad KONCZ ZSUZSA, az e néven egyedülálló *brand*.

KOLTAI TAMÁS

A belső borítákon Koncz Zsuzsa színészportréi, illetve íróportréi láthatók.